

Abstract. *We study the components of the state concept, as a political institution in political science heritage of Stanislav Dnistriansky, including scientific views on issues of origin, characteristics and functions of the state, forms of government and power division, political regimes and the rights and freedoms of local government. The following research methods: comparative and analytical methods, structural and system analysis.*

It turns out that S. Dnistriansky considers contractual theory – a doctrine of creation of the modern constitutional state. The optimal form of government scientist proclaims the Republic, the political regime – democracy. Trying to set the contrast significantly expand the powers of the President and the people involved in the exercise of power and implementing its sovereignty, S. Dnistriansky offers, except of Parliament (People's House), other forms of constitutional democracy in the country – the General People's Council (convened for the revision of the constitution), National Assembly (referendum) and People's pantry (organization selected by professional basis). This system of «checks and balances» between the branches of government scientist says by preserving democracy and guarantee the effective functioning of state machinery.

Analyzed thinker looks at understanding of the democratic constitutional state. In particular establishes that human and civil rights on the one hand and on the other rights of the people, according to scientist, are the basis of the legal system of the modern state. The scientist defines personal, political and economic rights and freedoms, while proclaiming undeniable achievement of political and legal thought ,right of peoples (nations) to self-determination and the protection of minority rights. S. Dnistriansky researched arguments concerning the cooperation of two parallel systems – local government system and local executive authorities. The political system of a unitary state with a harmonious combination of effective functions of the central government and local government broad powers scientist considers exemplary. It is noted that many of the scientist proposals used in the process of constitutional reform in Ukraine nowadays, building systems of government institutions of a democratic state and civil society structures, which makes use of practical results of this study.

Key words: *State, local government, separation of powers, republic, democracy, human rights.*

УДК 323.21

Жекало Г. І.

аспірантка кафедри політології,
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника» (Івано-Франківськ, Україна),
E-mail: anja1712@ukr.net

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ КОНФЛІКТІВ

Анотація. *В статті здійснено спроби виділити основні теоретичні засади вивчення політичних конфліктів. Теоретичні дослідження політичних конфліктів в основному відбувались у межах соціально-філософської та соціально-політичної думки починаючи ще зі Стародавніх часів. Проте сучасна теорія конфлікту була закладена приблизно в сер. ХХІ ст. завдяки здобуткам західних науковців. Напрацювання західних дослідників у галузі конфліктології є досить вагомими і лягли в основу досліджень вітчизняних вчених.*

Ключові слова: *політичний конфлікт, соціальний конфлікт, теорія конфлікту, концепція досліджень.*

Проблематика політичних конфліктів стала надзвичайно **актуальною** в останні роки. Це перш за все через ті як внутрішньополітичні, так і зовнішні конфлікти, які не оминули нашу державу. Для того щоб досягнути якогось конкретного знання в першу чергу потрібно зрозуміти загальне. Так само, без знання теорії, не можна зробити конкретні практичні кроки. Для того, щоб знайти якісь конкретні кроки управління конфліктом, його попередження чи розв'язання, перш за все необхідно обґрунтувати теоретичні та концептуальні засади та аспекти вивчення конфліктів. Це зумовлює актуальність нашого дослідження.

Метою статті є перш за все виокремити головні аспекти та особливості розвитку теорії конфліктної думки.

Теоретичні дослідження політичного конфлікту, його причин та змісту відбувались у межах еволюції філософської та соціально-політичної думки фактично протягом всієї історії. Західна наука, яка стала базою для наукових розробок щодо проблематики конфліктності в нашій державі представляє собою велике число як практичних, так і теоретичних напрацювань. Що ж до вітчизняного стану наукової розробки даної проблематики, то варто сказати, що українська конфліктологія як наука про феномен конфлікту, яка почала формуватися від часу здобуття незалежності вийшла на новий рівень свого розвитку. Про це свідчить велика кількість підручників, посібників, монографічних досліджень, об'єктом дослідження в яких виступають саме конфлікти та політичні конфлікти зокрема. Серед них можна назвати праці таких вчених, як Ю. Мацієвський, А. Бандурка, В. Друзь, І. Ващенко, М. Пірен, Т. Яхно, І. Куревін, Є. Тихомирова, С. Постоловський, В. Зібцева, Л. Герасіна, О. Зінчина, С. Яремчук, М. Цюрупа, В. Котигоренко та ін. Велике значення мають і дисертаційні дослідження вітчизняних науковців. Так останні роботи, які висвітлювали дану проблематику були захищені наступними дослідниками: І. Станкевич, С. Тихонюк, С. Ростецька, С. Шубін, Л. Збрицька, О. Батрименко, О. Москаленко та ін. Актуальними є статті таких вітчизняних дослідників, як Ю. Білецька, О. Кукарцев, О. Майборода, А. Кіссе, В. Радецький та ін., в основі яких в загальному дослідження особливостей політичних конфліктів та конкретно саме теоретичних аспектів та підходів до вивчення останніх.

Історія розвитку людства засвідчує, що конфлікти завжди були і будуть. Конфлікти існують стільки, скільки живе людство на землі. Кожний період історії показує, що без суперечностей, протиставлень, суперечностей не обходились. Як вдало висловився відомий український дослідник С. Яремчук: «конфлікти – джерело змін, які відбуваються в суспільстві, розвиток якого – це безперервний процес виникнення та розв'язання різноманітних суперечностей особистостей та соціальних груп» [24, с.3].

Проблематика конфліктів цікавила ще мислителів Стародавніх Греції, Китаю, Риму, Середньовіччя, епохи Відродження, Нових часів. В античних суспільствах знання щодо причин виникнення, природи конфліктів, способів їх уникнення містилися у висловлюваннях, повчаннях мудреців та у працях мислителів. Саме в цей час виникають перші наукові здогадки щодо ролі конфліктів у соціальному середовищі, визнання різних причин їх виникнення. Варто зауважити, що у період античності вчення про суб'єкт конфлікту ще були невиразні, а поняття динаміки і структури конфлікту не розглядалося взагалі, проте нерідко конфлікт вважався у суспільстві неминучим.

Епоха Середньовіччя характеризується конфліктами між християнськими та мусульманськими світами, війська яких з перемінним успіхом здобували перемогу. Проте в цей час вже відомі приклади замирення збройних конфліктів шляхом встановлення певного терміну «Божого перемир'я», яке починалося з двох днів на тиждень, а далі тривало декілька місяців. Важливою особливістю конфліктологічних ідей, які отримали свій розвиток у поглядах мислителів Середніх віків, було те, що в основному вони носили релігійний характер. Для підтвердження цього можна звернутись до думки Августина Аврелія (354-430 рр.), який доводив єдність людської і божественної історії. У своїй праці «Про Град Божий» [1] він описував боротьбу двох царств (градів) – божого і земного. Щодо конфліктів, то мислитель говорив: «Краще, говорю, війна з надією на вічний мир, ніж полон без будь-якої думки про звільнення».

У період Середньовіччя була розроблена так звана «теорія справедливої війни» (інколи її називають «теорією священної війни»). Проте деякі джерела стверджують, що дана теорія була ще закладена в Стародавні часи. Головний зміст цієї концепції полягає в тому, що війна повинна бути виключно оборонною та вестись за для досягнення миру.

У період Просвітництва та Нового часу (Н. Макіавеллі, Ф. Бекон, Т. Гоббс, Дж. Локк, І. Кант, Ж.-Ж. Руссо, К. Клаузевіц та ін.) конфлікт продовжували розглядати у абстрактному розумінні. І незважаючи на значну кількість ідей, висунутих мислителями цього часу щодо природи конфлікту, загальні риси конфлікту як явища суспільного життя не були висвітлені, що й відтягнуло назад виникнення самостійної теорії конфліктів. Проте, в цей період виділяються два основні підходи до розуміння соціального конфлікту: песимістичний і оптимістичний. Представники першого підходу стверджують про ірраціональну природу людини, для якої прояви агресії і насилля не вважаються відхиленням від природного стану (Т. Гоббс, Ч. Дарвін, Л. Гумплович, Г. Спенсер, В. Самнер, Г. Ратценхофер); представники другого, притримуються думки про раціональну природу людини як миролюбної істоти, для якої характерні прояви жорстокості лише за умови необхідності захисту життєво важливих інтересів (Г. Лейбніц, Ж.-Ж. Руссо) [21]. І саме в період починаючи з XIX ст. у науці затвердилася ідея внутрішньої суперечності, конфліктності політики. Доказом цього є те, що А. Токвіль, К. Маркс, Г. Зіммель, а пізніше К. Боулдінг, Л. Козер, А. Бентлі та інші теоретики почали розглядати конфлікт як головне джерело політики, що полягає у докорінних змінах у політичному просторі [10, с.112].

На рубежі XIX-XX ст. все більший вплив на розробку проблематики конфлікту стала надавати соціологія. Німецький соціолог Г. Зіммель (1858-1918) вважається першим, хто ввів у науковий обіг термін «соціологія конфлікту». Саме він вважається одним із найяскравіших представників функціональної теорії конфлікту та її засновником. Згідно із ученням Зіммеля конфлікт постає універсальним соціальним явищем, яке надає гармонійності у стосунках між групами чи прошарками всіх суспільств. Абсолютна гармонія у суспільстві неможлива, або за таких умов суспільство є нежиттєздатним [22, с.33]. Концепція Г.Зіммеля підтверджує, що саме конфлікт є центральним елементом культури, а цим самим і соціально-політичного життя. «Як тільки життя піднеслося над суто тваринним станом до деякої духовності, а дух, у свою чергу, піднявся до стану культури, в ній, – підкреслює Г.Зіммель, – виявився внутрішній конфлікт, наростання і вирішення якого є шлях оновлення всієї культури» [7, с.61].

Великий вплив на теорію конфлікту справили вчення К. Маркса та Ф. Енгельса. Саме вчення цих, як вважає В. Котигоренко «класиків марксизму» в Радянському Союзі «були канонізовані і упродовж багатьох років визначали ситуацію з конфліктологічними дослідженнями», а джерельна база теоретико-методологічних досліджень штучно обмежувалась їх працями [11, с.43].

К. Маркс та Ф. Енгельс розвивали модель конфлікту революційного класу і соціальних змін. Вони пояснювали, що саме завдяки революційним діям рано чи пізно можна здобути владу: «або робочий клас налаштований неревольюційно, тоді він відстоює інтереси роботодавців, від яких залежить його існування; або ж робітничий клас робиться революційним, – і тоді політична влада в країні рано чи пізно перейде в його руки» [12, с.303]. Будь-які прояви суспільно-політичного протистояння в марксистській інтерпретації поставали віддзеркаленням глибокого соціально-економічного конфлікту антагоністичних класів [18, с.99].

Отже, вже починаючи із XIX століття багато мислителів, вчених у своїх дослідженнях стали виходити з того, що конфлікт – це реальність, невідворотне явище в житті суспільства і стимул соціального розвитку.

Райнер Преторіус у своїй праці «Теорія конфлікту» [16] вказує, що у 60-х роках у США політична соціологія розділилась на два напрями: «конфліктну школу» і «школу консенсусу». В основі «конфліктної школи» – концепція «чистого» (або абсолютного) конфлікту, відповідно до якої суперечність між суб'єктами має невірний чи «патологічний» характер. На рівні узагальнень така ситуація є моделлю «гри» з нульовою сумою (виграш одного учасника обов'язково призводить до

рівнозначного за масштабами й наслідками програшу іншого учасника). У руслі наведених відносин між політичними гравцями обов'язковою умовою виходу з конфлікту має бути «знищення» або супротивника, або наявної ситуації. «Школа консенсусу» базується на інших критеріях. Наявність конфлікту в соціальних процесах вважається природною і не обов'язково загрозливою системою [5, с.41].

Вихідним пунктом суперечок стали протиставлення теорій Т. Парсонса і Р. Дарендорфа. Останній вважав наявність конфлікту в соціальних процесах природним і не обов'язково загрозливим систем при її збереженні і зміні, тоді як структурно-функціоналістські теорії (найбільш відома з них належить Т. Парсонсу) вважали конфлікт відхиленням від норми і загрозою.

В середині ХХ ст. концепція «соціальної згоди» Т. Парсонса і теорія «людських відносин» Е. Мейо, які розглядали конфлікт як соціальну аномалію, вбачаючи в гармонії нормальний стан суспільства справила великий вплив на розвиток конфліктологічних теорій. Т. Парсонс у своїй праці «Система современных обществ» [14] зосередив головну увагу на виявленні механізмів та способів запобіганню конфлікту та залагодженні виявів напруги між соціальними суб'єктами.

Якщо Т. Парсонс і його прихильники вважали конфлікт відхиленням від норми і аномалією, то на противагу їхнім думкам у другій половині ХХ ст. англо – германським соціальним філософом Р. Дарендорфом і американським соціологом Л. Козером була розроблена теорія конфлікту, положення якої спиралась на вихідні ідеї М. Вебера і Г. Зімеля і трактували конфлікт як неминуче і певною мірою позитивне явище.

Згідно теорії «регульованого конфлікту» Р. Дарендорфа конфлікт у політиці є звичайним станом, а тому намагання створити безконфліктне політичне середовище – це утопія. У своїй роботі «Елементи теорії соціального конфлікту» [2] він розглядає етапи розвитку конфлікту, фактори, що визначають його форми, і оцінює можливі способи вирішення. Р. Дарендорф визначає соціальний конфлікт як «будь-яке відношення між елементами, яке можна охарактеризувати через об'єктивні («латентні») або суб'єктивні («явні») протилежності». При визначенні конфлікту, по-перше, передбачається, що ступінь усвідомлення суперечності не важлива для характеристики відносин як конфліктних. На першому етапі конфлікту протилежність може бути як усвідомленою, так і неусвідомленою. По-друге, визначення конфлікту не включає в себе в якості необхідної ознаки наявності відкритої запеклої боротьби. Конфліктна взаємодія має широкі кордони. По-третє, кожен конфлікт зводиться до відносин двох елементів. Якщо в конфлікті беруть участь кілька груп, коаліції відновлюють його біполярність [19, с.141].

Р. Дарендорф обґрунтувавши теорію конфлікту, яка одержала назву «конфліктна модель суспільства» зробив висновок, що лише регульовані політичні конфлікти здатні виконувати для держави і суспільства певну позитивну роль, незважаючи на ті можливі матеріальні, політичні, соціальні чи моральні збитки, які вони зазвичай несуть із собою. [13]. «Революція в якомусь сенсі – інша назва надії, непопулярного принципу людського життя», писав він» [3, с.11].

Теорія «конфліктного функціоналізму» Л. Козера є фундаментом сучасної науки про конфлікт і включає цілий ряд питань: причини конфліктів, їх гостроту, тривалість та функції [21]. За Козером, конфлікт – підстраховуючий клапан системи, який дозволяє через наступні реформи і інтегративні зусилля на новому рівні приводити соціальний організм у відповідність зі зміненими умовами [20]. Л. Козер був саме тим дослідником, хто бачить в конфлікті позитивну роль. У своїй праці «Враждебность и напряженность в конфликтных отношениях» він виражається наступним чином: «конфлікт очищує повітря, тобто видаляє скупчення придувлених ворожих емоцій, даючи їм вільний вихід в діях» [8].

Варто наголосити на тому, що припущення Р. Дарендорфа та Л. Козера ба-

зувались в основному на роботах Г. Зіммеля, К. Маркса, Ф. Енгельса. Проте, якщо К. Маркс та Ф. Енгельс підкреслювали антагоністичний характер конфліктів та його деструктивну роль для суспільства, то Г. Зіммель наголошував на інтегративних функціях конфлікту. Отож як бачимо з вище зазначеного у нас впливають два головні підходи до визначення конфліктів. Перший, який спирається на дослідження Р. Дарендорфа і його послідовників і другий, який за основу бере дослідження конфлікту як патології та загрози суспільству. Перший підхід можна продемонструвати на прикладі визначень Дж. Тернера, який зазначає, що «конфлікт – головне джерело зміни соціальних систем», «соціальна система систематично породжує конфлікти», а тому конфлікт є неминучою і дуже поширеною властивістю соціальних систем» [4, с.39]. Прикладом другого підходу можна назвати, наприклад Е. Мейо, який висунув ідею «миру в промисловості», охарактеризувавши конфлікт як «небезпечну соціальну хворобу», яка є антитезою співпраці й рівноваги. Також прихильники цієї концепції шведський соціолог Х. Бродаль та німецький соціолог Ф. Гласл представляли конфлікт як хворобу, спричинену брехнею та злом [23, с.95].

М. Примуш зазначає що спроби об'єднати теорії конфлікту та створити універсальне вчення про конфлікт – «загальну теорію конфлікту» («Конфлікт і захист: загальна теорія») на початку 60-х взявся Кеннет Боулдінг. Згідно його досліджень, конфлікт – загальна категорія, притаманна живому і неживому світу, яка виступає базовим поняттям для аналізу процесів соціальної, фізичної, хімічної і біологічної дії. Усі конфлікти мають загальні функції, властивості і тенденції виникнення, протікання і розв'язання. На думку Боулдінга, у природі людини лежить прагнення до постійної боротьби із собі подібними, до ескалації насильства. Однак конфлікти потрібно переборювати, істотно обмежувати [17].

Слід зазначити, що основні положення сучасної загальної теорії конфлікту широко представлені також в загальновідомих публікаціях Дж. Тернера, Дж. Рекса, Р. Коллінза, М. Дойча, М. Лебедевой та ін.

Заслуга в формуванні теорії регулювання конфліктів і володінні конфліктною ситуацією належить англо-американській школі політологів. Так, відомий її представник Карл Дойч ввів визначення солідарних і конфліктних систем. У своїх дослідженнях він за основу брав ситуаційний підхід до визначення конфліктів і наголошував на тому, що саме «психологічний фактор може повести конфлікт по деструктивному напрямку» [6, с.208]. Варто відмітити також праці Р. Коллінза, якого дослідниця Денисенко І. [4, с.35] відносить до представників інтегральної теорії конфлікту. Базовим положенням Коллінза є те, що «людські істоти – це піддані конфлікту тварини», а «ідея і мораль створюються суспільством і служать інтересам сторін конфлікту» [9]. Конфлікт, на думку вченого виникає там, де є насильницький примус.

Досить часто політологічними називають соціологічні теорії конфлікту, розроблені Козером, Боулдінгом, Дарендорфом. Проте, при цьому виділяють напрямки досліджень конфліктів політологами. Це три напрями політологічних теорій конфлікту: теорія політичних структур (В. Парето, Г. Моска, Ж. Сорель, Ф. Опенгеймер, А. Бентлі), теорію політичної стабільності (Дж. Блондель, Д. Істон, С. Ліпсет, Д. Сандерс) та етнополітичні теорії (М. Гектер, Т. Нейрн, Дж. Родшильд).

Представники теорії політичних структур звертали увагу на необхідність вивчення конфліктів і змін, а не лише злагоди і стабільності в суспільному житті. В. Парето (1848-1923) – італійський дослідник, який створив свою теорію еліти і наголосив на подвійності психології людини. Будь-які суспільні теорії, ідеології є ширмою, що ховають дії, продиктовані почуттями, емоціями [15, с.26]. Гаetano Моска (1858-1941) у своїй праці «Еліти політичної науки» вважав важливим розподіл суспільства на два класи: пануючий «політичний клас», і керований

клас, неорганізована більшість. Реальна влада завжди в руках політичного класу. У суспільстві завжди існують сили, готові змінити стару правлячу меншість. Зміна відбувається у вигляді соціальних конфліктів [17].

Теорія політичної стабільності акцентує увагу не на з'ясуванні природи конфліктів, а на збереженні стабільності і цілісності суспільної системи. Завдання представників даної теорії полягають у пошуку шляхів згуртування суспільства, окремих груп та індивідів на ґрунті спільних цінностей та інтересів. Теорія ставить своєю метою вивчення еволюційних змін у суспільних пріоритетах і поведінці, а не ідеологічне розхитування і вибух суспільних емоцій.

У теорії «внутрішньої конфліктної поведінки», розробленої Д. Сандерсом, усі дестабілізуючі події розглядаються як відхилення від системи специфічної «нормальності», які відрізняються від країни до країни і від періоду до періоду часу. Під такими подіями Сандерс розуміє зміни в режимі, владі і співтоваристві, мирні і насильницькі виклики політичній системі, тобто різні форми внутрішньої конфліктної поведінки. Категорія нормальності, відхилення від якої приводить до конфліктів, пов'язана з рівнем масової свідомості, вираженим у пануючих в даному суспільстві на даний момент соціальних цінностях.

Що ж до етнополітичних теорій, то ці концепції з'явилися в другій половині 70-х років. Популярність придбала концепція внутрішнього колоніалізму, запропонована професором Вашингтонського університету М. Геншером у 1975 р. М. Геншер пов'язує проблеми нерівномірності соціально-економічного розвитку з етнічними розходженнями населення держави. Важливим є політичний конфлікт між центральним урядом і етнічними периферійними групами в процесі модернізації багатонаціональної держави. Посилення розходжень у соціально-економічному розвитку етнопонаціональних груп пояснюється їхньою нерівномірною модернізацією. Економічна нерівність, що утворилася, стає причиною прояву етнопонаціональної солідарності, а надалі – етнопонаціоналізму.

Близька до цієї концепції теорія «нерівномірного розвитку» Т. Нейрна, директора Шотландського міжнародного інституту. На його думку, етнопонаціональний конфлікт – результат нав'язування менш розвинутих районам країни зразків розвинутого центру.

Домінантне становище політичних факторів у генезисі етнопонаціональних конфліктів подане в етнополітичній концепції професора Колумбійського університету Дж. Ротшильда. У роботі «Етно-політика» (1981) він відзначає, що під час модернізації відбувається політизація лідерів національної меншості, а отже, політизація всієї соціальної групи. [17].

Висновки. Розглянувши головні теоретичні засади та аспекти щодо визначень політичних конфліктів, ми можемо стверджувати, що на протязі багатьох років конфлікт, незалежно від свого осередку зародження, вважався соціальним явищем. Із вище зазначеного ми зрозуміли, що теоретичні дослідження політичного конфлікту, його причин, сутності за змісту на протязі фактично всієї історії велися в рамках еволюції філософської і соціально-політичної думки. І навіть якщо із широкого спектру проаналізованих підходів до дослідження сутності конфлікту спробувати вирізнити теорію політичного конфлікту як більш вузьку галузь соціального знання, то бачимо, що вона в основному розвивалася в рамках теорії соціального конфлікту. Проте, потрібно не забувати про три напрями політологічних теорій конфлікту: теорія політичних структур, теорію політичної стабільності та етнополітичні теорії, які в основному з політологічної точки зору намагались пояснити загальні теоретичні аспекти конфлікту.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Блаженный А. О Граде Божиим. – Мн. : Харвест, М. : АСТ, 2000. – 1296 с.
2. Дарендорф Р. Елементи теорії соціального конфлікту [Електронний ресурс] / Р. Дарендорф. – Режим доступу : http://ecsocman.hse.ru/data/968/645/1216/019_darendorf.pdf (дата звернення 28.01.2015) – Назва з екрана.

3. Дарендорф Р. Современный социальный конфликт. Очерк политики свободы / Р. Дарендорф; пер. с нем. Л. Ю. Панфиной. – М. Издательство «РОССПЭН», 2002. – 39 с.
4. Денисенко І. Д. Сучасна теорія конфлікту: проблеми експлікації, демаркації, класифікації / І. Д. Денисенко // Український соціум. – 2013. – №3(46). – С. 32-43.
5. Древаль Ю. Теорія конфліктів і організація роботи парламентів / Ю. Древаль // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України: Зб. Наук. праць. – К., 2008. – Вип. 42. (підсерія «Курасівські читання»). – С. 40-48.
6. Дойч М. Разрешение конфликта (Конструктивные и деструктивные процессы) / М. Дойч // Социально-политический журнал. – 1997. – №1. – С. 202 – 212.
7. Зиммель Г. Избранные работы / Г. Зиммель // пер. с нем. А. Жаровський. – К. : Ника-Центр, 2006. – 440 с.
8. Козер Л. Враждебность и напряженность в конфликтных отношениях [Электронный ресурс] / Л. Козер. – Режим доступа : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Psihol/Konflikt/04.php (дата звернення 28.01.2015) – Назва з екрана.
9. Коллинз Р. Теория конфликта [Электронный ресурс] / Р. Коллинз. – Режим доступа : http://azps.ru/polpsy/lib/konflikt_kollinz.html (дата звернення 28.01.2015) – Назва з екрана.
10. Конфліктологія [Підручник для студентів вищ.навч. закл] / Л. М. Герасіна, М. І. Панов, Н. П. Осіпова та ін. – Харків : Право, 2002. – 256 с.
11. Котигоренко В. Етнічні протиріччя і конфлікти в сучасній Україні : політологічний концепт / Віктор Котигоренко. – К. : Світогляд, 2004. – 722 с.
12. Маркс К. Сочинения // К. Маркс, Ф. Энгельс. – Т. 4. – М. : Государственное издательство политической литературы, 1995. – 616 с.
13. Литвин В. Сучасна Україна у дзеркалі суспільно-політичних конфліктів [Електронний ресурс] / В. Литвин. – Урядовий кур'єр. – 2002. – 23 листопада. – Режим доступа : http://www.rada.gov.ua/LIBRARY/vistupi/litvin/uradk_02_11_23.html (дата звернення 28.01.2015) – Назва з екрана.
14. Парсонс Т. Система современных обществ / Т. Парсонс; пер. с англ. Л.А. Седова, А.Д. Ковалева / под ред. М.С. Ковалевой. – М. : Аспект Пресс, 1998. – 270 с.
15. Пірен М. І. Конфліктологія: підручник / М. І. Пірен. – К. : МАУП, 2003. – 360 с.
16. Преториус Р. Теория конфликта [Электронный ресурс] / Р. Преториус // Политические исследования. – 1991. – № 5. – Режим доступа : chrome-extension://oemmnndcblbdoiebfnladdacbfmadadm/http://www.polisportal.ru/files/File/puvlication/Starie_publicacii_Polisa/P/1991-5-13-Pretorius_Teoriya_konflikta.pdf (дата звернення 28.01.2015) – Назва з екрана.
17. Примуш М. Конфліктологія [Електронний ресурс] / М. Примуш. – К. : Професіонал, 2006. – 288 с. – Режим доступа : <http://studentam.net.ua/content/category/24/318/86/> (дата звернення 28.01.2015) – Назва з екрана.
18. Розумюк В. Идеологический конфликт у суспільстві: марксистська інтерпретація. – Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України. – К., 2008. – Вип. 42. – С. 96-106.
19. Степаненкова В. М. Понятие социального конфликта в теории Р. Дарендорфа // Социологические исследования. – №5. – 1994. – С. 141-142
20. Танчер В. Льюис Козер: функциональность конфликта и польза несогласия в науке [Электронный ресурс] / В. В. Танчер // Современная американская социология / В. И. Добреньков. – М. : Изд-во МГУ, 1994. – С. 265-273. – Режим доступа : <http://ntb.misis.ru:591/OpacUnicode/index.php?url=/notices/index/IdNotice:373976/Source:default> (дата звернення 28.01.2015) – Назва з екрана.
21. Тихонюк С. Конфлікт: еволюція поняття від філософії до державного управління [Електронний ресурс] / С. Тихонюк. – Режим доступа : www.niss.gov.ua/public/File/Str_rpioigtetu/SP_3_2012.pdf (дата звернення 30.01.2015) – Назва з екрана.
22. Цюрупа М. В. Основи конфліктології та теорії переговорів : навч. пос. – К. : Кондор, 2004. – 172 с.
23. Яхно Т. Конфліктологія та теорія переговорів : навч. пос. / Т. Яхно, І. Куревіна. – К. : Цент учбової літератури, 2012. – 168 с.
24. Яремчук С. С. Основи конфліктології : Конспект лекцій / Укл.: С. С. Яремчук. – Чернівці: Рута, 2008. – 80 с.

REFERENCES:

1. Blazhenyyu, A. (2000) *O Grade Bozhiem [About the City of God]*, AST, Moscow.
2. Dahrendorf, R. 'Elementy teoriiy sotsialnogo konfliktu' [Elements of the theory of social

conflict], available at: http://ecsocman.hse.ru/data/968/645/1216/019_darendorf.pdf (Accessed 28 January 2015)

3. Dahrendorf, R. (2002) *Sovremennyy sotsialnyy konflikt. Ocherk politiki svobody* [The modern social conflict. Sketch of policy freedom], «ROSSPEN» Publ., Moscow.

4. Denysenko, I.D. (2013) 'Suchasna teoriya konfliktu: problemy eksplikatsiyi, demarkatsiyi, klasyfikatsiyi' [Modern conflict theory: the problem of explication, demarcation, classification], *Ukrayinskyy sotsium* [Ukrainian society], №3(46), pp. 32-43

5. Dreval, Y. (2008) 'Teoriya konfliktiv i organizatsiya roboty parlamentiv' [The theory of conflict and organization of parliaments], *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I.F. Kurasa NAN Ukrayiny* [Scientific notes of the Institute of Political and Ethnic Studies named after I.F. Kurasa NAS Ukraine], Vyp. 42, pp. 40-48. Kyiv.

6. Deutsch, M. (1997) 'Razreshenie konfliktu (Konstruktivnye i destruktivnye protsessy)' [Conflict resolution (constructive and destructive processes)], *Sotsialno-polytycheskiy zhurnal* [Socio-political journal], №1, pp. 202-212.

7. Simmel, G. (2006) *Izbrannyye raboty* [Selected works], Vyp. 4. (Serial «Sdvig paradigmy»), Nika-Tsentr, Kyiv.

8. Coser, L. *Vrazhdebnost i napriazhonost v konfliktnykh otnosheniakh* [Hostility and tension in the conflict relations], available at: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Psihol/Konflikt/04.php (Accessed 28 January 2015)

9. Collins, R. *Teoriya konflikta* [Conflict theory], available at: http://azps.ru/polpsy/lib/konflikt_kollinz.html (Accessed 28 January 2015)

10. Gerasina, L.M. & [et al.] (2002) *Konfliktologiya* [Conflict Management], Pravo, Kharkiv.

11. Kotygorenko, V. (2004) *Etnichni protyrichchia i konflikty v suchasniy Ukrayini : politologichnyy kontsept* [Ethnic contradictions and conflicts in modern Ukraine: political science concept], Svitogliad, Kyiv.

12. Marx, K. & Engels, F. (1995) *Sochineniya* [Works], Vol. 4. Gosudarstvennoye izdatelstvo politicheskoy literatury, Moscow.

13. Lytvyn, V. (2002) 'Suchasna Ukrayina u dzerkali suspilno-politychnykh konfliktiv' [Ukraine in the mirror of socio-political conflicts], *Uriadovyy kuryer* [Governmental Courier], available at: http://www.rada.gov.ua/LIBRARY/vistupi/litvin/uradk_02_11_23.html (Accessed 28 January 2015)

14. Parsons, T. (1998) *Sistema sovremennykh obshchestv* [The system of modern societies], Aspekt-Press, Moscow.

15. Piren, M.I. (2003) *Konfliktologiya* [Conflict management], MAUP, Kyiv.

16. Pretorius, R. (1991) 'Teoriya konflikta' [Conflict theory], *Politicheskyye issledovaniya* [Political researches], available at: www.chrome-extension://oemmndcbldboiebfnladdacbdm/adadm/http://www.polisportal.ru/files/File/puvlication/Starie_publicacii_Polisa/P/1991-5-13-Pretorius_Teoriya_konflikta.pdf (Accessed 28 January 2015)

17. Primush, M. (2006) *Konfliktologiya* [Conflict management], Profesional, Kyiv.

18. Rozumiuk, V. (2008) 'Ideologichnyy konflikt u suspilstvi: marksystyska interpretatsiya' [Ideological conflict in society: the Marxist interpretation], *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy* [Scientific notes of the Institute of Political and Ethnic Studies named after I. F. Kurasa NAS Ukraine], Vyp. 42, pp. 96-106. Kyiv.

19. Stepanenkova, V.M. (1994) 'Poniatie sotsialnogo konflikta v teorii R. Darendorfa' [The concept of social conflict in the theory of Ralf Dahrendorf], *Sotsiologicheskie issledovaniya* [Sociological studies], №5, pp. 141-142.

20. Tancher, V. (1994) 'Luis Koser: funktsionalnost konflikta i polza nesoglasiya v nauke' [Lewis Coser: the functionality of the conflict and the use of disagreement in science], *Sovremennaya amerikanskaya sotsiologiya* [Contemporary American Sociology], MGU Publ., Moscow, pp. 265-273 (Accessed 28 January 2015)

21. Tykhoniuk, S. *Konflikt: evoliuysiya poniattia vid filosofiyi do derzhavnogo upravlinnia* [Conflict: evolution of concepts from philosophy to governance], available at: www.niss.gov.ua/public/File/Str_prioritetu/SP_3_2012.pdf (Accessed 28 January 2015)

22. Tsuriupa, M.V. (2004) *Osnovy konfliktologiyi ta teoriiy peregovoriv* [Principles of Conflict management and negotiation theory], Kondor, Kyiv.

23. Yakhno, T. & Kurevina I. (2012) *Konfliktolohiya ta teoriya perehovoriv* [Conflict management and negotiation theory], Tsenr uchbovoyi literatury, Kyiv.

24. Yaremchuk, S.S. (2008) *Osnovy konfliktologiyi* [The basics of conflict management], Ruta, Chernivtsi.

Жекало Г. И., аспірантка кафедри політології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (Івано-Франківськ, Україна), E-mail: anja1712@ukr.net

Теоретические аспекты изучения политических конфликтов

Аннотация. В данной статье предприняты попытки выделить основные теоретические основы изучения конфликтов. Теоретические исследования политических конфликтов в основном происходили в рамках социально-философской и социально-политической мысли начиная еще с Древних времен. Однако современная теория конфликта была заложена примерно в сер. XXI в. благодаря достижениям западных ученых. Наработки западных исследователей в области конфликтологии достаточно весомые и легли в основу исследований отечественных ученых.

Ключевые слова: политический конфликт, социальный конфликт, теория конфликта, концепция исследований.

Zhekalo G., postgraduate student, The Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ivano-Frankivsk, Ukraine), E-mail: anja1712@ukr.net

Theoretical aspects of the study of political conflicts

Abstract. Without knowledge of the theory, we can't do concrete actions, that is, without the knowledge of the theoretical framework of conflict studies we can't do any practical steps for conflict management. The purpose of the article is to highlight the main features of the theory of conflict thoughts.

Conflicts existed always and everywhere, and with a development of society there are more of their form, features, methods and ways to solve conflicts. However, historical experience shows us that the same conflicts have not existed. Each conflict is somehow different from the previous one. Therefore, the study of the theoretical foundations of conflict originated in ancient times and continues to this day.

The study of political conflicts in ancient times we can find in the writings and teachings of ancient thinkers. Teachings of the subject of conflict were vague, and the concept of the dynamics and structure of the conflict was not considered at all, but it is often considered that the conflict in society is inevitable. The features of ideas about conflict studies that have been developed in the views of thinkers of the Middle Ages, were that they were mostly religious in nature. At this time acquired its distribution so-called theory of fair war. And only during the beginning of the nineteenth century in science has established the idea of internal contradictions, conflicts policy. Proof of this was that fact, that such famous scientists like A. Tocqueville, K. Marx, G. Simmel, and later K. Boulding, L. Coser, A. Bentley and other theorists have started to consider conflicts as the main source of policy that consists in major changes in the political landscape. However, we want to add that most of the political conflict theories developed in the theory of social conflict. But also most researchers and political scientists of our time distinguish three areas of political conflict theories: the theory of political structures, the theory of political stability and ethno-political theory.

Key words: political conflict, social conflict, conflict theory, concept studies.

УДК 373.015.31:316.42

Гальго Г. Ф.

кандидат політичних наук, доцент,
кафедра суспільних дисциплін
Мукачівського державного університету (Мукачево, Україна)
E-mail: galina_ilto@mail.ru

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І ОСВІТИ МОЛОДІ ЯК ОСНОВНА УМОВА СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Анотація. У статті розкриваються особливості формування політичної культури і освіти молодого покоління як одне з найважливіших завдань сучасного виховання; обґрунтовано проблеми створення умов у системі освіти для розвитку, саморозвитку і реалізації особистості як громадянина України, формування політичної освіти молоді, утвердження, розвиток громадянських і суспільно-політичних компетенцій, що ведуть до формування більшосвіченого, компетентного, зрілого й відповідального громадянина.

Ключові слова: громадсько-патріотичне виховання, громадянська компетентність,